

**SEBEP ASABİYETİ TEORİSİ
ÇERÇEVESİNDE MEHMET
AKİF ERSOY'DA MİLLİ
MÜCADELE VE VATAN
SOSYOLOJİSİ**

Ali Osman SAĞLAM

© Copyright 2026

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

**Bu Kitap, Prof. Dr. Emine ÖZTÜRK danışmanlığında Ali Osman SAĞLAM'a ait "Sebeup Asabiyeti Teorisi Çerçevesinde Mehmet Akif Ersoy'da Milli Mücadele ve Vatan Sosyolojisi" adlı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.*

ISBN

978-625-375-916-2

Sayfa ve Kapak Tasarımı

Akademisyen Dizgi Ünitesi

Kitap Adı

Sebeup Asabiyeti Teorisi Çerçevesinde
Mehmet Akif Ersoy'da Milli Mücadele
ve Vatan Sosyolojisi

Yayıncı Sertifika No

47518

Baskı ve Cilt

Vadi Matbaacılık

Editör

Emine ÖZTÜRK

ORCID iD: 0000-0003-2127-7431

Bisac Code

REL102000

Yazar

Ali Osman SAĞLAM

ORCID iD: 0009-0002-2040-3846

DOI

10.37609/akya.4044

Kütüphane Kimlik Kartı

Sağlam, Ali Osman.

Sebeup Asabiyeti Teorisi Çerçevesinde Mehmet Akif Ersoy'da Milli Mücadele ve
Vatan Sosyolojisi / Ali Osman Sağlam; ed. Emine Öztürk.

Ankara : Akademisyen Yayınevi Kitabevi, 2026.

122 s. ; 135x210 mm.

Kaynakça var.

ISBN 9786253759162

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A

Yenişehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

ÖNSÖZ

Her toplumun tarihi süreci içerisinde tarihe damgasını vuran önemli şahsiyetleri olmuştur. Müslüman Türk toplumunun da tıpkı diğer toplumlarda olduğu gibi tarihe adını kazınmış, derin ve kalıcı izler bırakmış olan nice önemli isimleri mevcuttur. Toplum bu insanların fikirleri ve idealleri arkasında bir araya gelmiş, çözümleyemediği durumları bu insanlar vesilesiyle anlayabilmiştir. Milli mücadele yıllarına damga vuran Mehmet Akif Ersoy da tarihe adını kazıyan önemli şahsiyetlerden birisidir. Dik duruşu, sağlam iradesi ve keskin kalemiyle tanınan Akif, mütevazı ve örnek olacak şekilde bir hayat yaşamış şairlerimizdendir.

Toplum nezdinde “İstiklal şairi” olarak bilinen Akif, yaşadığı dönemin şartlarını kavramış ve bu şartlar çerçevesinden tüm gayret ve çabasını sarf etmiştir. Dini yönden “İdeal İslam Toplumu” fikrine sahip olan Akif, döneminin molla ve şeyhlerini topa tutmuş, İslam dininin yanlış anlatıldığı fikriyle insanları uyandırmaya çalışmıştır. Dindar bir adam olarak bilinen Akif, Müslümanların, İslam potası altında birleşmiş olarak yaşaması gerektiğini savunmuş ve Müslümanlar arasında ayrım ve ötekileştirme yapmamıştır. Akif direkt olarak İslam dininin temellerinden olan “*Sebep Asabiyeti*” kavramını dillendirmemiş olsa da aslında kendisi dolaylı yoldan bu görüşe sahiptir. Akif, Müslümanlar için iradesi sağlam, inancı kavi, zulmü alkışlamayan hatta boğan, haksızlığa dik duran, vatanını seven, Müslümanlığa faydalı işler yapan bir nesil hayal etmiştir. Bu çalışmamızda Akif’i daha iyi anlayabilmek adına hayatını ve şahsiyetini inceledikten sonra Akif’in şiirlerinde vatan ve sebep asabiyetine değindiği yerleri incelemeye çalışacağız.

Bu çalışmanın hayata ve eserlere bakış açımı değiştirmesini sağlayan ve çalışmanın ana fikrini bana tavsiye eden tez danışmanı hocam Prof. Dr. Emine ÖZTÜRK başta olmak üzere, hayatım boyunca desteğini esirgemeyen annem, babam, eşim ve tüm aileme teşekkür ederim.

Ali Osman SAĞLAM

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
1.Araştırmanın Amacı ve Konusu.....	2
2. Araştırmanın Önemi.....	2
3. Araştırmanın Metodu	3
 BÖLÜM 1	
HAYATI.....	5
 BÖLÜM 2	
İBN HALDUN VE SEBEP ASABİYETİ TEORİSİ	19
2.1. Neseb(Soy) Asabiyeti.....	23
2.2. Sebep Asabiyeti.....	27
2.3. Asabiyet ve Devlet İlişkisi	28
 BÖLÜM 3	
TÜRK KÜLTÜR TARİHİNDE VATAN VE MİLLİ MÜCADELE SOSYOLOJİSİ	33
 BÖLÜM 4	
AKİF'İN VATAN VE MİLLET ALGISI	47
4.1. Cenk Şarkısı	47
4.2. Bülbül.....	49
4.3. İstiklal Marşı	62
4.4. Çanakkale Şehitlerine	71
4.5. Ses	86
4.6. Hâlâ mı Boğuşmak?	88
4.7. Yeis Yok	92
4.8. Kaside	95
4.9. Ordunun Duası	99

4.10. Karesi	102
4.11. Hüsran	103
4.12. Alınlar Terlemeli	105
SONUÇ	111
KAYNAKÇA	113

GİRİŞ

Tarih boyunca şairler ve fikir adamları, toplumların kültürel, düşünsel ve sosyolojik yapılarının inşasında önemli roller üstlenmişlerdir. Bu şahsiyetler, toplumların içinde bulundukları sosyal, siyasi ve kültürel kriz dönemlerinde birer yol gösterici ve ortak bilinç inşa edici olarak ön plana çıkmışlardır. Şairlerin duyguyu ve estetiği bir araya getiren dili, fikir adamlarının ise düşünsel ve eleştirel bakış açıları, toplumların kimlik ve aidiyet bilincinin şekillenmesinde etkili olmuştur. Bu bağlamda, özellikle Osmanlı'nın son dönemlerinde ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında ortaya çıkan sosyal kırılmalar, dönemin şair ve mütefekkirlerini toplumun yeniden inşası konusunda sorumluluk almaya sevk etmiştir.

Bu çalışmada, İbn Haldun'un **Sebep Asabiyeti** teorisi çerçevesinde, **Mehmet Akif Ersoy'un** vatan ve millet anlayışı sosyolojik bir bakışla ele alınacaktır. Mehmet Akif, hem bir şair hem de bir fikir adamı kimliğiyle, Türk milletinin birlik ve beraberlik ihtiyacına cevap vermeye çalışmış; eserlerinde asabiyet yani sosyal dayanışma olgusunun milli bir bilinç inşa etmedeki önemini vurgulamıştır. Onun eserleri, dönemin toplumsal yapısına ayna tutarken, aynı zamanda geleceğe yönelik bir sosyolojik perspektif de sunmaktadır. Bu tez, Mehmet Akif'in düşünce dünyasını Sebep Asabiyeti bağlamında değerlendirerek,

vatan ve millet kavramlarının sosyolojik temellerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

1. Araştırmanın Amacı ve Konusu

Bu çalışmanın amacı, Sebeup Asabiyeti kavramı çerçevesinde Mehmet Akif Ersoy'un vatan ve millet anlayışını sosyolojik bir bakış açısıyla incelemektir. Araştırmada, Mehmet Akif'in eserlerinde ve düşünce dünyasında ortaya koyduğu toplumsal dayanışma, milli bilinç, birlik ve beraberlik gibi kavramların, Sebeup Asabiyeti teorisi ışığında nasıl şekillendiği analiz edilecektir. Bu bağlamda Mehmet Akif'in, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde asabiyet olgusunu şiirlerinde nasıl işlediğini ve bu olgunun vatan-millet bilincinin inşasına nasıl hizmet ettiği ortaya konulacaktır. Araştırmanın temel konusu, Mehmet Akif'in sanat ve düşünce hayatı boyunca toplumsal kimlik oluşumuna yönelik ortaya koyduğu eserlerinin Sebeup Asabiyeti teorisi doğrultusunda değerlendirilmesidir.

2. Araştırmanın Önemi

Bu araştırma, Sebeup Asabiyeti teorisi çerçevesinde Mehmet Akif Ersoy'un vatan ve millet anlayışını sosyolojik bir bakışla ele alınarak hem edebi hem de fikrî mirasımızın toplumsal temellerine ışık tutmayı amaçlamaktadır. Mehmet Akif'in eserlerinde ortaya koyduğu birlik, dayanışma ve milli kimlik inşası gibi kavramların, sadece dönemin sosyal yapısını değil, aynı zamanda günümüz toplumlarına yönelik evrensel bir mesaj taşıdığı düşünülmektedir. Bu yönüyle çalışma, Türk düşünce tarihi ve edebiyat sosyolojisi açısından Mehmet Akif'in fikir dünyasını daha derinlemesine anlamaya katkı sağlamayı hedeflemektedir. Ayrıca, toplumsal dayanışmanın öneminin günümüzde yeniden tartışıldığı bir ortamda, Mehmet Akif'in Sebeup Asabiyeti bağlamındaki yaklaşımlarının güncel sosyolojik analizlere de zemin oluşturacağı değerlendirilmektedir.

3. Araştırmanın Metodu

Bu araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yada belge tarama metodu kullanılmıştır. Mehmet Akif Ersoy'un şiirleri, yazıları ve düşünce eserleri, Sebep Asabiyeti teroisi çerçevesinde incelenmiş; metinler sosyolojik çözümleme ve içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Araştırmada, tarihsel-sosyolojik yaklaşım benimsenerek, Mehmet Akif'in yaşadığı dönemin sosyal ve siyasi koşulları göz önünde bulundurularak değerlendirilerek, eserlerinde vatan ve millet kavramlarına yüklediği anlamlar bu bağlamda yorumlanmıştır. Ayrıca ilgili literatür taranarak, hem Sebep Asabiyeti kavramının teorik zemini hem de Mehmet Akif'in düşünsel yapısına dair çalışmalar dikkate alınmış, elde edilen veriler betimleyici bir analiz yöntemiyle sistematik olarak değerlendirilmiştir.

KAYNAKÇA

- Acluni, Ebü'l-Fida İsmail b. Muhammed. *Keşfü'l-Hafa ve Müzîlü'l-İlbâs 'am-mâ İstehere mine'l-Ehâdîs 'alâ Elsineti'n-Nâs*, Cilt I.
- Ahmed bin Hanbel. *Musnedu Ahmed b. Hanbel*. 6 cilt. Neşreden: Bedreddin Çetiner. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Analytic Divinity Center (AND CENTER). “İbn-i Haldun ve Asabiyet.” Erişim tarihi: 6 Aralık 2017.
- Apak, A. (2015). *Ana Hatlarıyla İslâm Tarihi I*. İstanbul: Ensar.
- Arslan, Ahmet. *İbn Haldun*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2014.
- Ayaz, H. (2015). “Bülbül Şiiri Etrafında Mehmed Âkif’in Değerler Dünyası Üzerine Düşünceler”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (1): 31-37.
- Aykıl, G. (2021). *Antik Yunan ve Roma’da Veba Salgını*. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Aytaç, P. P. (2022). “Kültürel Kimlik ve Ergenekon Destanı”. *Düşünce Dünyasında Türkiz*, 5(26): 37-72.
- Bilgin, A. (2006). “İstiklâl Marşı Üzerine Yapılan Çalışmalar” [Bildiri]. *Ölümünün 70. Yılında Mehmet Akif Ersoy*, 27 Aralık 2006, İ. Ü. Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul.
- Çağrı, M. “Vatan”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 8 Mart 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/vatan>
- Çağrı, Mustafa. «Vatan.» *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 42 (2012): 563.
- Çantay, H.B. (2020). *Akifnâme*. İstanbul: Akpınar Huzur Yayınları.
- Çelik, S.D.Y. (2003). “Ay Bedir Halindeydi, Zafer Kazanıldı... Mehmet Akif Ersoy’un Çanakkale Şehitleri”, *Bilig*, (27): 85-106.
- Çetin, N. (2014). *İstiklâl Marşı’mızı Anlamak*. Ankara: Öncü.
- Durdiler, Z. (2020). *Mehmet Akif Ersoy’un Milliyetçilik Anlayışı*. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Durkaya, H. (2013). “Metinlerarasılık ve Karşılaştırmalı Edebiyat Bağlamında Bülbül Mazmunu ve Mehmet Akif Ersoy’un Bülbül Şiiri”, *Turkish Studies*, (8/13): 847-856.
- Emil, B. (2021). “Mehmet Âkif Ersoy ve Çanakkale Şehitleri”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (35): 7-24.
- Erişirgil, E. (1986). *İslâmcı Bir Şairin Romanı*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Gül, M.N.(2024). *Duruşunu Bozmayan Adam Mehmet Akif Ersoy*. Ankara: TDV.
- Gündüzalp, S. (2011). *Mehmet Akif Ersoy Hayatı ve Eserlerinden Seçmeler*. İstanbul: Zafer Yayınları.
- Gürel, N.R., Gürel, Z. (2013). *Korkma Sönmez*, Bolu, Üçem Kampüs.

- Hassan, Ümit. *İbn-i Haldun'un Metodu ve Siyaset Teorisi*. 2. Baskı. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1998.
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/sad-b-muaz>
- İbn Haldun, *Mukaddime*. Çev. Arslan Tekin. Cilt I. İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, 2017.
- İlter, N. (2020). *Mehmet Âkif Ersoy'un İnanç Dünyası*. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.
- İsmail, H. (2010). *Mehmet Akif'e Göre Dün Bugün Yarın*. İstanbul: Timaş.
- Kabaklı, A. (1971). *Mehmed Âkif*. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı.
- Kakunç, B. (2022). *İbn. Haldun'un Asabiyet Teorisi ve Günümüz Toplumunda Yansımaları Silopi Örneği*. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.
- Kara, M. (2021). *İstiklâl Marşımızın Bülbülü Mehmet Âkif Ersoy*. İstanbul: Kültür Sanat.
- Karadeniz, A.U. (2023). *Bursa'da Bulunan Osman Gazi ve Orhan Gazi Türbelerinin Sultan Abdulaziz Döneminden Günümüze Koruma Tarihi (1861-2022)*. Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Karakılıç, S. (ed.). *Mehmet Akif Ersoy Şiir Külliyyatı Safahat*. Ankara: TBMM Yayınları, 2021.
- Karaman, Hayreddin, et al. *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2020.
- Kaya, K.K., Tarıfci, S. (2021). "I. Haçlı Seferinde Türkiye Selçuklu Sultanı I. Kılıç Arslan'ın Uyguladığı Savaş Taktikleri ve Türk Ordusunun Savaşçılık Özellikleri Hakkında Bir Değerlendirme", *Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, (6): 55-70.
- Kılıç, Ünal. "Ensabın Cahiliye Arapları ve Hz. Peygamber Nazarındaki Yeri ve Önemi." *Şiir Araştırmaları Dergisi*, Sayı 2 (Temmuz-Aralık 2017): 49.
- Kırmit, Ö.F. (2022). "Mehmet Akif Ersoy ve Milli Mücadele: Balıkesir Zağanos Paşa Cami Vaazı", *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(3): 1119-1134.
- Kibil, M. (2016). *Çanakkale Savaşı'nda Arıburnu Muharebeleri*. Atatürk İlkele-ri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Koca, E. (2007). *Yıldırım Bayezid Devri Siyasi Olayları, Devlet Teşkilatı, İlim ve Kültür Hayatı*. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Şanlıurfa.
- Köse, S. (2019). "Türk Kültüründe Baykuş", *Kültür Araştırmaları Dergisi*, (3): 288-301.
- Kukul, H. (2023). *Mehmet Akif Ersoy Düşüncesinde Doğu-Batı Sorunu*. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli.
- Kur'an-ı Kerim Meal*. çev. Halil Altuntaş-Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İş-leri Başkanlığı Yayınları, 16. Basım, 2013.
- Kurnaz, C. (2021). *Milletin Şairi Mehmet Akif*. İstanbul: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık.
- Mengüşoğlu, M.Ö. (2015). *Müstesna Şair Mehmet Akif*. İstanbul: Metamorfoz.
- Meriç, C. (2005). *Bu Ülke*. İstanbul: İletişim.

- Öncü, Ahmet ve Nesrin Candan. «Asabiyet & mülk & devlet ilişkileri: İbn-i Haldun'dan günümüze değişimin yönü.» İçinde *Birinci İktisat Tarihi Kongresi Tebliğleri – 2: Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, editör Rahmi Deniz Özbay vd., 263–281. İstanbul: Türk İktisat Tarihi Araştırmaları Platformu, 2010.
- Özafşar, Mehmet Emin vd. (ed.). *Hadislerle İslam Serlevha Hadisler*. Ankara: DİB Yayınları, 2014.
- Özdemir, M. (1996). “Endülüsün Yıkılış Sürecinde Öne Çıkan Bazı Hususlar”. Mehmet Özdemir (Ed.). *Endülüs'ten İspanya'ya* (s. 233-254.). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Özer, S. (2010). *Selahâddin Eyyûbî ve Haçlılar*. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Niğde.
- Öztuna, Yılmaz. *Türk Tarihinden Yapraklar*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1992.
- Öztürk, E. (2021). “İbn Haldun, Ebu Zeyd Veliiyuddin Abdurrahman B. Muhammed B. Muhammed B. Muhammed B. Hasen El-Hadrami El-Mağribi Et-Tunisi El-Endelusi (27 Mayıs 1332-17 Mart 1406)”. Emine Öztürk (Ed.). *Din Sosyolojisi Tarihi* (s.142-210). Ankara: Vadi.
- Öztürk, E. (2023). *Osmanlı Gazetecilerinin Gözüyle Osmanlı Toplumunda Vatan Sosyolojisi*. Ankara: Ertem Kafkars Yayıncılık.
- Rızaoğlu, E. (2022). *XV. Yüzyıl Osmanlı Kroniklerine Göre Osman Gazi ve Orhan Gazi Dönemleri*. Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Iğdır.
- Sakallı, F. (2018). “Mehmet Akif Ersoy’un ‘Cenk Şarkısı’ ve ‘Ordunun Duası’ Şiirlerinde İstiklâl Marşı’nın İpuçları”, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, (18): 267-278.
- Sarı, M. (2004). “Mehmet Âkif Ersoy’un Bir Şiirinde Karamsarlık ve Ümit” *Türk Kültürü Dergisi*, (491-492): 167-191.
- Şen, A. (2009). *Fotoğraflar ve Belgelerle Bir Destan Adam Mehmet Akif Ersoy*. İstanbul: 1111 Adam.
- Taylan, Muslihiddin Adil. *Ma'lûmat-ı Ahlâkiye ve Medeniye*. İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1334.
- Togan, Zeki Velidî. *Tarihte Usûl*. İstanbul: Enderun Yayınları, 1985.
- Topses, Mehmet Devrim. “İbn Haldun'da Asabiyye Olgusunun İşlevleri ve Toplumsal Temelleri.” *Folklor/Edebiyat*, Sayı 79 (2014): 93–99.
- Ugan, Zakir Kadiri, çev. *İbn Haldun, Mukaddime*. Cilt I. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1968.
- Uludağ, Süleyman, çev. *İbn Haldun, Mukaddime*. Cilt I. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2005.
- Vikipeđi Özgür Ansiklopedi. “Millet”. Erişim 13 Mart 2025. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Millet>
- Vikipeđi Özgür Ansiklopedi. “Sa'd b. Muâz”. Erişim 01 Nisan 2025.
- Yağar, A.S. (2023). “Mehmed Âkif Ersoy’un Bülbül Şiirinde Gelenek Eleştirisi ve Yahya Saim Ozanoğlu'nun Bülbül Sesi”[Bildiri]. F. Korkmaz (Ed.). *9. Milletlerarası Türkoloji Kongresi Bildiriler Kitabı*, (s.1143-1153). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

- Yavuz, Y. (2021). “Mehmet Âkif Ersoy’un “Bülbül” Adlı Şiirini Özdeşleyimci Kurama Göre Okuma Denemesi”, *Türk Dili*, (831): 68-77.
- Yıldırım, B. (2023). *Balıkesir Tarihi Bibliyografyası*. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir.
- Yıldız, S.T. (2001). *Bursa Yıldırım Bâyezid Külliyesi*. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Yumuk, Recep. “İbn Haldun’da Devlet Görüşü (Birinci Kısım).” *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Sayı 3 (2010): 244.

İnternet Kaynakları

- Diyanet İşleri Başkanlığı. “Mâide Suresi 21-26. Ayet Tefsiri.” <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/M%C3%A2ide-suresi/690/21-26-ayet-tefsiri>. Erişim Tarihi: 15.04.2023.